

Poplave – božji dar ali hudičeva šiba?

// Dejan Bordjan

1: Poplave so za človeka »dvorezni meč«. Ko gre za neposredno škodo na imetju ali celo za izgubo življenja, predstavljajo hudo katastrofo. Po drugi strani pa poplave pomenijo tudi, da ni pomanjkanja vode, ki je ključen vir za življenje. Na sliki je Ljubljansko barje v času poplav marca 2013.
foto: Ljubica Zemljak

Za poplave je težko reči, ali naj bomo zadovoljni, da jih imamo, ali naj se jezimo. Vsekakor, kadar gre za neposredno škodo na imetju ali celo za izgubo življenja, ni treba veliko razmišljati, kaj od ponujenega bomo izbrali. Po drugi strani pa poplave pomenijo, da ni pomanjkanja vode. Poplave so v preteklosti ključno vplivale na razvoj človeške kulture. Prve civilizacije so nastale ob poplavnih ravnicah velikih rek – Nil, Tigris, Evfrat, Ind ipd. Poleg lahkega dostopa do vode in ugodnega podnebja je bila ključnega pomena tudi dobra pogojenost tal, ki se je z vsako poplavo obnovljala. Čeprav smo danes naravno pognojevanje zamenjali z umetnim, pa je še vedno glavna njivskih površin na sedanjih ali nekdanjih poplavnih ravnicah rek. Te sestavljajo pomemben del mokrišč po svetu, ki so bistven vir vode, hrane in z vodo povezanih gospodarskih dejavnosti. Žal so mokrišča, najbolj produktivni ekosistemi na Zemlji, močno na udaru po vsem svetu. Njihovo uničevanje in spreminjanje se je začelo že v starem veku in se nadaljuje tudi danes v vedno večjem obsegu.

Odnos do mokrišč v Sloveniji

Čeprav natančne ocene izgubljenih in spremenjenih mokrišč ni izdelal še nihče, lahko mirno rečemo, da smo v prejšnjem stoletju izgubili vsaj polovico mokrišč, spremenjenih pa je bilo še za kakšno tretjino. V 60., 70. in 80. letih prejšnjega stoletja smo »uspešno« uredili Pesniško in Vipavsko dolino, Ljubljansko barje, Južno Dravsko polje in osrednjo Savinjsko dolino. Ob tem smo ukrotili nižinsko Dravo in posegali celo na Cerkniško polje.

Včasih je težko ločiti, kaj je izgubljeno in kaj spremenjeno mokrišče. Z regulacijami Drave in s postavitvijo hidroelektrarn se je reka Drava močno spremenila – dramati-

čno se je zmanjšala njena sposobnost ustvarjanja prodišč in sten, pretok v strugi se je bistveno zmanjšal, zaradi česar se mrtvice in mrtvi kanali hitreje izsušujejo, novi nastajajo redkeje, reka se poglablja. Poleg tega pa so bili deli reke spremenjeni v jezera. Zaradi tega lahko rečemo, da je reka Drava spremenjena mokrišče. Ob tem pa se je občutno zmanjšal obseg poplavne loke, mrtvice so bile izsušene in zasipane. Slednjemu lahko rečemo izguba mokrišč. Ločevanje med izgubljenim in spremenjenim mokriščem je še posebej težavno na območjih poplav. Južni del Ljubljane je del mokrišča in je zato ob močnejših poplavah poplavljen. Ker je ta del pozidan, je izgubljen. Območja, ki smo jih »uspešno« poplavno uredili v preteklosti, smo zaradi lukenj v nadzoru države pozidali. Ker so pozidana območja zgrajena na poplavnih ravnicah, so seveda vsake toliko poplavljena.

Boj proti poplavam

Ob poplavah je najpogostejša mantra, ki jo še posebej politiki in novinarji stalno ponavljajo: »Vodotoke je treba urediti in očistiti, da bo voda odtekala hitreje.« Res je, da ravna gladka cev odvaja vodo hitreje kot zavita in poraščena, a marsikje si ne moremo privoščiti ravnih kanalov in nekje pač morajo zaviti. Z zavoji, s ponori pa tudi s človeškimi strukturami, kot so mostovi in močne zožitve strug v naseljih, pa prihaja do zastojev vode. Ob zastojih pride do razlivanja, torej poplav. Ureditve strug in hitrejše odvajanje vode pa prinašata še druge težave. Voda namreč res hitreje odeče, vendar kam? Dolvodno, seveda! In kaj se zgodi? Reka poplavi na območjih, kjer prej ni. Torej z ureditvami pogosto samo prestavljamo poplave; in ne samo to, zaradi večjega nenadnega dotoka vode so ponavadi še večje. Za lažjo predstavo si pogledjmo

2

naslednji primer. Zaradi ureditve osrednje Celjske kotline je na prelomu tisočletja redno poplavljal Celje, obsežnih ravnin pa ne. Poplave Celja so bile izjemne. Z veliko količino denarja in napora se je uredila poplavna varnost Celja. Kmalu je začelo poplavljal Laško. Seveda bo v prihodnosti veliko denarja namenjenega za poplavno varnost Laškega in vprašanje je, kaj se bo spet zgodilo z mesti dolvodno od Laškega. Količina denarja, ki se namenja izsuševanju mokrišč in urejanju vodotokov, je nepredstavljiva, učinek pa vedno zelo kratkoročen.

Poplave in ptice

Ob poplavah nastajajo obsežna plitva vodna telesa na območjih, kjer je večji del leta suho ali le vlažno. Voda tako prisili talne organizme, da pridejo na površje in tako postanejo lahek plen. Plitkost je pomembna lastnost teh vodnih teles, saj se glavčina vodnih ptic hrani v plitvinah. V Sloveniji imamo veliko stoječih vodnih teles, a le malo plitvih. Pri poplavljenih površinah je zelo pomembno tudi počasno odtekanje vode, ki pomeni možnost razmnoževanja nekaterih organizmov in s tem večanje količine dostopne hrane. Ko se poplavljen površina zmanjšuje, se hrana še dodatno gosti. Slednjega pri poplavah v Sloveniji tako rekoč ni. Skoraj povsod se zaradi urejenih vodotokov voda hitro dvigne in pogosto že isti ali drugi dan spusti.

Kako pomembna so poplavna območja za ptice, si lahko ogledamo na primeru za ornitologe priljubljenega zadrževalnika Medvedce, ki leži na nekdanjem poplavnem območju, kjer so bili v preteklosti močno regulirani vodotoki. Zadrževalnik je bil zgrajen za zadrževanje visokih voda, območje pa je preprečeno z mrežo odtočnih kanalov. Kljub veliki količini denarja, ki so ga namenili

urejanju območja, vodotoki vsako leto še vedno poplavlajo, včasih celo po večkrat. Na poplavljenih površinah se zbere raznoliki ptičji življ. Poplave v marcu privabijo veliko število prib (*Vanellus vanellus*) in rečnih galebov (*Chroicocephalus ridibundus*). Aprila se jim pridružijo togozniki (*Philomachus pugnax*) in močvirski martinci (*Tringa glareola*). Slednji sestavljajo glavino pobrežnikov tudi ob poplavah avgusta. Ob eni avgustovsko-septembrski poplavi se je zbralo več kot 7.000 ptic. Med temi več kot 3.000 mlakaric (*Anas platyrhynchos*), več kot 1.000 kreheljcev (*A. crecca*), približno 300 regelj (*A. querquedula*), 72 rac žličaric (*A. clypeata*) in 171 močvirskih martincev. Kadar poplave v obdobju selitve trajajo več dni, je pomen za ptice še večji. Race se pojavljajo na poplavljenih površinah tudi oktobra in novembra, ko se jim pridružijo še pribe, galebi in žerjavi (*Grus grus*).

Izguba poplavnih območij gotovo močno vpliva na spremembe vzorcev selitve vodnih ptic, verjetno pa tudi prispeva k manjšanju njihovih populacij. Načrtovane nadaljnje regulacije lahko prinesejo le malo dobrega. Žal človeštvu ni jasno, da spremembe v naravi vodijo v nove spremembe, ki enkrat udarijo nazaj. •

2: Poplave v aprilu privabijo veliko število vodnih ptic, med njimi tudi močvirskih martincev (*Tringa glareola*). Ko poplave v obdobju selitve trajajo več dni, je pomen za ptice še večji.

foto: Alen Ploj

→ Vpišite se v e-skupino Ljubitelji ptic

Če želite prispevati svoje izkušnje, povezane s pticami in naravo, če želite prebrati, kakšne dogodivščine so izkusili drugi člani društva, si ogledati njihove fotografije ipd., potem vas vabimo, da se vpišete na skupino Ljubitelji ptic, in sicer na ljubitelji-ptic-subscribe@yahoogroups.com.